

Білоусов
Олександр Сергійович

Наслідки процесу масовізації соціального буття в сучасних соціумах

УДК 316.334.3:327.3
DOI <https://doi.org/>

Білоусов Олександр Сергійович
доктор політичних наук,
професор кафедри правознавства
Одеського національного
політехнічного університету
просп. Шевченка, 1, Одеса, Україна

Домінування трансперсональної символічної інформації в інформаційному просторі, а через нього – відповідне укорінення у масовій свідомості та доповнення процесів масовізації соціального буття віртуальним складником дало підстави представникам постмодернізму вести мову про докорінне змінення самої природи соціального простору, руйнування його онтологічного кола у традиційному розумінні. Це знайшло своє відображення як «кінець соціального» навіть у назві книги одного з найвідоміших представників постмодернізму Ж. Бодрійяра «У тіні мовчазної більшості, чи Кінець соціального». Цей аспект є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспекті, враховуючи його поширення, докорінне змінення природи соціально-політичного простору, перехід на шляху гармонізації інтересів індивідів з інтересами соціуму. І тому зазначений аспект є актуальним напрямом теоретичного дослідження і практичного втілення як на національному, так і на наднаціональному рівнях. Метою цієї статті є обґрунтування позитивних і негативних наслідків процесів масовізації соціального буття як докорінного змінення природи соціально-політичного простору. У статті проаналізовано та співставлено визначення ключових понять «соціальне» і «маса» класиками політичної, філософської та психологічної науками та розглянуті їх прояви в сучасній соціально-політичній практиці. Розглянуто наслідки процесів масовізації у сучасних соціумах та визначено умови і перешкоди гармонізації інтересів індивідів з інтересами соціуму. Зазначено, що домінування трансперсональної символічної інформації в інформаційному просторі, а через нього відповідне укорінення у масовій свідомості та доповнення процесів масовізації соціального буття віртуальним складником дало підстави представникам постмодернізму вести мову про докорінне змінення самої природи соціального простору, руйнування його онтологічного кола у традиційному розумінні. Показано, що розвиток комунікаційних технологій створює умови для надання вільного доступу до всієї інформації, дозволяє організувати накопичення людством знань таким чином, щоб ними можна було ефективно і своєчасно користуватися. Тільки суспільство, в якому ні в кого не буде ексклюзивних прав на інформацію, в якому кожен громадянин буде мати доступ до всіх знань людства, а їх використання буде зручним настільки, наскільки це дозволяють технології, можна з повним правом назвати інформаційним. Обґрунтовано, що характер політичних комунікацій визначається передусім інформаційно-технологічною своєрідністю епохи. Тому цілком закономірно, що специфіка технологій політичних комунікацій початку XXI ст. як періоду інтенсивного становлення глобального інформаційного суспільства, в якому співвіднесення понять «соціальне» і «маси» набуває іншого значення, визначається передусім стрімким розвитком та розширенням сфер впливу політичних комунікацій на всі сфери життєдіяльності сучасного соціуму.

Ключові слова: соціальне, маси, масовізація соціального буття, соціум, постмодерн, символічна інформація, інформаційний простір.

Вступ. Домінування трансперсональної символічної інформації в інформаційному просторі, а через нього відповідне укорінення у масовій свідомості та доповнення процесів масовізації соціального буття віртуальним складником дало підстави представникам постмодернізму вести мову про докорінне змінення самої природи соціального простору, руйнування його онтологічного кола у традиційному розумінні. Це знайшло своє відображення як «кінець соціального» навіть у назві книги одного з найвідоміших представників постмодернізму Ж. Бодрійяра «У тіні мовчазної більшості, чи Кінець соціального» [2]. Цей аспект є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспекті, враховуючи його поширення, докорінне змінення природи соціально-політичного простору, перехід на шляху гармонізації інтересів індивідів

з інтересами соціуму. І тому зазначений аспект є актуальним напрямом теоретичного дослідження і практичного втілення як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Метою цієї статті є обґрунтування позитивних і негативних наслідків процесу масовізації соціального буття як докорінного змінення природи соціально-політичного простору.

Виходячи із зазначеної мети і задля її вирішення, варто визначити такі завдання:

- проаналізувати та співставити визначення ключових понять «соціальне» і «маса» класиками політичної, філософської та психологічної науками та розглянути їх прояви в сучасній соціально-політичній практиці;
- розглянути наслідки процесів масовізації у сучасних соціумах;

– визначити умови і перешкоди гармонізації інтересів індивідів з інтересами соціуму.

Одним із перших дослідників, який звернув значну увагу на поняття «соціальне» і ретельно проаналізував його у співвідношенні з поняттям «маси» був вже згаданий дослідник Ж. Бодрійяр, який вважає, що все соціальне обертається навколо мас – мас як множини, чи більшої кількості людей, що уособлюють собою «могутність інерції, владу нейтрального», імплізивне поглинання «всього випромінювання периферичних сузір'їв Держави, Історії, Культури, Сенсу» [2, с. 7]. Маси, за Бодрійяром, – люмпенізований ворог соціального, це «чорна діра, куди провалюється соціальне» [2, с. 8]. Історичне існування мас суцільно актуальне, воно не знає ані минулого, ані майбутнього – тільки теперішнє, тільки «тут-і-зараз буття». Їхня сила є силою мовчання («мовчазної більшості») та байдужості (до сенсу та ідеалів життя передусім). Вона перевершує всі зовнішні впливи і детермінації, «всі сили, що впливають на маси». Ось саме ця сила – сила мовчання – більше за все й турбує французького мислителя: «Мовчання мас, безмовність мовчазної більшості – ось єдина дійсна проблема сучасності» [2, с. 30].

Маса, на переконання Ж. Бодрійяра, радикально невизначена, емульсійна й анонімна. Її не можна ототожнювати ані з населенням, ані з корпорацією, ані з будь-яким іншим соціальним співтовариством. Позначається вона завжди дотично, ніби певний статистичний (і статичний) осад, як ефект зондування (соціологічного заміру: опитування, інтерв'ю) та тестування. Справжнього референта в неї ніколи не було й немає. Особливо помітно це сьогодні, коли соціальне та соціальність «вже нічого не описують і нічого не позначають».

Сучасну соціальність Ж. Бодрійяр пов'язує передусім з інституціями (урбанізація, навчання в школі, соціальне забезпечення, страхування тощо), що виникають «на руїнах попередніх символічних та ритуальних суспільств» [2, с. 73]. У останніх соціального, а так само й історії, не було взагалі. Є свої етапи й у сучасної соціальності. Так, соціальність епохи модерну будувалася на основі раціональності й суспільного договору (контракту). Сьогодні, в епоху постмодерну, вона «поступається місцем соціальності контакту, множині тимчасових зв'язків», потрапляючи у простір симуляції, тобто «місце змішування реального і моделі» [2, с. 92]. На відміну від контракту, контакт не знає дистанції, відстані. І це перетворює реальність на гіперреальність, яка кваліфікується Ж. Бодрійяром, як «відмова від переконання у можливості хоча б якоїсь реальності» [2, с. 93]. Найбільш переконливий приклад такого перетворення – «наїзд камери на об'єкт», який «робить для нас реальним те, що реальністю ніколи не було» [2, с. 93].

Таким чином, Ж. Бодрійяр на новому, сучасному етапі історичного розвитку світової цивілізації, що визначається ним як постмодерн, доводить до логічного завершення (хоча й на іншій методологічній основі) деякі концептуальні ідеї, сформульовані свого часу Х. Ортегою-і-Гасетом щодо процесів масовізації в його найвідомішій роботі «Повстання мас» [8].

У зазначеній праці Х. Ортегою-і-Гасетом була запропонована цілісна концепція масовізації західного суспільства першої половини ХХ ст. «Маса» в його іншій праці «Повстання мас» інтерпретується переважно як юрба, представники якої захоплюють панівні позиції в ієрархії суспільних структур, нав'язуючи власні люмпенські псевдоцінності іншим соціальним рухам. Основна властивість репрезентанта маси полягає не стільки в її стандартності, скільки у фізичній інертності. «Маса», за Х. Ортегою-і-Гасетом, існує на засадах певної соціальної верстви. Йдеться про такий «спосіб бути людиною», в рамках якого здійснюються насильницькі спроби змінити соціальний устрій, ігноруючи економічні закономірності його функціонування. Репрезентанти «маси» живуть без певного «життєвого простору», знаходячи сенс свого існування в досягненні граничної ідентичності з іншими. Вони не усвідомлюють, що демократичні культурні інститути вимагають постійної взаємної підтримки й пильності людей, тобто «людина маси» є соціально безвідповідальною, своє життя вона ладна передовірити державній владі. «Людина маси» не відчуває себе особистістю, від неї ніщо не залежить. Міра належності людини до маси залежить від неї самої. На противагу їм, за вченням Х. Ортеги-і-Гасета, є тип людей, які багато беруть на себе й чимало від себе вимагають. Вони прагнуть виділитися з юрби, виявити свою індивідуальність. Інший тип людей, що ототожнюється з масою, нічого не вимагає від себе й пливе за течією, легко пристосовуючись до обставин.

Ідеї Х. Ортеги-і-Гасета своєю чергою перекликаються з думками С. Московічі, висловленими в «Історичному трактаті із психології масовості». Останній підкреслював, що «...розрив соціальних зв'язків, швидкість передачі інформації, безперервна міграція населення, прискорений розвиток міського життя руйнівню впливали на тамтешні верстви» [7, с. 37]. Оскільки вони були розрізненими, то відтворюються у формі численних непостійних юрб. За таких умов людина остаточно знеособлювалася, розчиняючись у натовпі, юрбі.

Загалом об'єднання такого типу характеризується нівелюванням відмінностей. Як зазначав з цього приводу ще О. Богданов, об'єднати натовп можна за нижчими реакціями, оскільки вони єдині, бо вищі – у всіх різні [1].

Дослідженню питань формування маси та її взаємодії з владними структурами присвячений

найвідоміший твір у соціологічному доробку Еліаса Канетті «Маса і влада», де автор, виходячи за межі власне соціологічної студії, вдало використовує елементи психології, методи етнології та паралелі з зоології. Безпосереднім приводом до написання цієї праці стали його особисті враження від масових заворушень 1927 року у Відні, свідком яких він був. У своїй книзі Е. Канетті намагається відповісти на питання, що таке маса, як вона утворюється, чим вона захоплюється та яка її роль у сучасному для нього суспільстві. Головна теза автора багато в чому перекликається з висновками Х. Ортеги-і-Гасета, С. Московічі та О. Богданова – індивід у масі позбувається суспільних обмежень через те, що соціальні відмінності у масі знівельовуються, й індивід немов би знову повертає свою особисту свободу. Відкрита маса, на думку Е. Канетті, наділена потягом до руйнування, а її метою має бути зростання. Дослідник вважає, що маса потребує напруги, мети, що лежить за межами індивідуального, та ритму, який забезпечує її цілісність. Для утворення маси необхідне певне ядро, так званий «масовий кристал» – міцна активна група, навколо якої наростає маса. Е. Канетті класифікує маси за «рушійним афектом» на наступні типи: цькувальна маса, що скерована на вбивство; біженська маса, що скерована на втечу; заборонна маса, що скерована проти наявних правил; обернена маса, що скерована проти недавніх правителів; святкова маса.

Отже, Е. Канетті виводить свою класифікацію, аналізуючи психологію маси, проникаючи в глибинні кола свідомості та підсвідомі пориви, які, на його думку (тут, безумовно, відчувається вплив ідей З. Фрейда), відіграють чи не головну роль у мотиваційних та поведінкових актах, здійснюваних масою. Як вже було зазначено, основною властивістю маси, як він вважав, є її нестримне бажання рости та розширювати свої межі. З огляду на останню властивість Е. Канетті поділяє маси на відкриті та закриті. Відкрита маса – це маса, зростання якої не має меж. Основним прагненням цього типу є проникнення всюди і захоплення всіх. Той, хто намагатиметься уникнути цього захоплення, викличе підозри цієї відкритої маси і стане першочерговим об'єктом її знищення, навіть якщо до того він був її частиною. Відкрита маса живе доти, доки вона зростає; керована передчуттям розпаду, вона підбирає всіх з метою розширення. Саме тому з цієї причини розкол її є неминучим. Протилежністю їй є маса закрити, основною ціллю якої є збереження цілісності. Все в ній спрямоване на збереження чітких меж. Це обмеження дає можливість зайняти саме той простір і ту нішу, що створені для неї.

Крім вже наведених вище, Е. Канетті запропонував ще одну класифікацію мас: ритмічна та завмерла. Критеріями для такої класифікації стали такі властивості маси, як рівність та щіль-

ність. Згідно з Е. Канетті, завмерла маса – «це та маса, яка в своєму існуванні наближається до розрядки» [4, с. 37]. Основною рисою такої маси є зтягування моменту розрядки з метою ущільнення. Ритмічна маса пов'язана насамперед із рухом, в такій масі будь-яка дія, висловлювання, сприймається як заклик, і реакція відбувається миттєво.

Розрізняють також маси повільні та швидкі, різниця між якими полягає насамперед у меті та засобах її досягнення. Маси, які завжди в центрі уваги, що становлять частину суспільного життя, зазвичай є рухомими. Метою такого типу є привернення до себе якнайбільшої уваги. Протилежністю таким масам є маси релігійні, діяльність яких можна прослідкувати лише зрідка, не кажучи вже про мету цієї діяльності, зрозумілу і відкриту лише для віруючих.

Далекоглядною слід визнати в даному аспекті і думку М. Гайдеггера, яку він сформулював у роботі «Питання про техніку», що була опублікована у 1953 р., щодо небезпеки надто швидкого розвитку технічної цивілізації, оскільки це неминуче завдає шкоди душевному стану людини. Зокрема, М. Гайдеггер наголосив на небезпеці в результаті цих процесів руйнування здатності людини мислити, яка є запорукою її душевного здоров'я [11, с. 110].

Якщо у Х. Ортеги-і-Гасета «повстання мас» – це процес, що відбувається, певною мірою навіть лише тенденція суспільного розвитку, яка має і альтернативи, то соціальна реальність, проаналізована Ж. Бодрійяром, скоріше виглядає вже як результат цього процесу.

Практика застосування сучасних ЗМІ переконливо доводить, що людьми масового суспільства управляти набагато легше, ніж людьми суспільств, що йому передували. Адже, якщо раніше предметом ефективного регулювання (з боку суспільства та його інститутів) була лише поведінка людини, то зараз, додатково й передусім, – його свідомість і воля, або, як стверджують представники постмодернізму, «вся людина». Так, наприклад, французький філософ М. Фуко переконливо показав це зміщення як перехід від дисциплінарного суспільства (суспільства дисципліни) до суспільства контролю [10, с. 316].

Водночас, беручи до уваги всі негативні соціально-політичні наслідки масовізації, зазначені вказаними вище та цілою низкою інших авторів, існує й більш оптимістичний погляд на їх сутність та перспективи. Його свого часу сформулював К. Ясперс. На його переконання, принаймні значна частина гострих проблем, породжених масовізацією, будуть вирішуватися під впливом позитивних чинників, породжених також процесами масовізації. Хоча К. Ясперс відомий своєю позицією як критик мас та неістинності буття масового суспільства, він одночасно виражає надію на відродження «буття людини із надр масового буття». «Шлях історії,

за К. Ясперсом, неминуче веде тепер через маси... Народна освіта може привести маси на шлях, який веде до аристократії духу, – постійно фактично здійснюваний відбір може завершитися створенням справжньої аристократії без спадкових прав і привілеїв; зі зникненням соціального гніту й політичного терору може зникнути і мислення, перепопвнене обуренням і негативністю, властиве масам раніше. Школи, які здійснюють у вільному змаганні відбір, постійне усунення несправедливості в умовах життя, що все ще зберігається, створення більшої соціальної справедливості – все це здатне, переборовши постійно виникаючу напруженість, прокласти шлях до росту свободи» [12, с. 144].

Ще в середині ХХ ст. П. Лазерфельд та Р. Мертон прогнозували, що вплив масової комунікації можна буде порівняти з впливом на суспільство автомобіля, винайдення якого змінило погляди та спосіб життя людей. Мас-медіа шляхом інформування суспільства роблять престижним та посилюють владу індивідів та груп, легітимізуючи, тобто визнаючи законним, їх соціальний статус. Їхня увага до певного об'єкта чи події свідчить, що цей об'єкт гідний бути виокремленим з анонімної маси, його поведінка та думка достатньо вагомими для всіх. Вони можуть ініціювати організовану соціальну дію, зокрема, кампанію за або проти чогось (корупції, злочинності, наркоманії тощо), чи безпосередньо впливати на громадськість. Успішна інформаційна кампанія може посилити владу і престиж масових каналів, роблячи їх можливості більш вагомими для наступних кампаній. У разі успіху це своєю чергою спричиняє подальше посилення їх влади та престижу [5, с. 141-143].

Таким чином, процеси масовізації, і як можливість, і як загроза, тісно пов'язані зі зміною характеру і природи політичних комунікацій, що особливо чітко корелює саме з унаочненням параметрів інформаційного суспільства. У будь-якій політичній системі центральне місце відводиться комунікації між структурами, що управляють суспільством, та громадянами й спільнотами, з яких воно складається. У руслі усталеної демократичної традиції політична комунікація є ключовим елементом для формування і відтворення суспільства, де громадяни і держава усвідомлюють свій взаємозв'язок та взаємну відповідальність [Див. детал.: 6].

Не можна не погодитися з тими дослідниками, які підкреслюють, що політичні комунікації завжди історично конкретні. Фактично вже сьогодні значною мірою збулися пророцтва, які відомий теоретик демократії Р. Даль давав у 1989 р. Осмислюючи роль і місце сучасних інформаційних комунікацій у політичному житті, він писав, що традиційні демократичні інститути «...в майбутньому повинні бути збагаченими новими методами, що сприяють розвитку громадянської

самосвідомості, участю громадян у політичному житті, отриманню інформації, обговоренню проблем, причому все це буде зроблено на основі тих досягнень техніки і технології, котрі з'являться у наступному столітті. Ми ледве почали всерйоз обдумувати можливості, що відкриваються ними, і провели у мізерних масштабах перші, несміливі проби [3, с. 179].

Прогнозуючи майбутнє розвитку комунікаційних технологій та його соціально-політичні наслідки, Б. Славін пише: «Обмеження доступу і маніпуляція інформацією не можуть бути ефективними з точки зору довгострокового розвитку людства, але неминучі, поки не створені умови, що дозволяють гармонізувати інтереси індивідів з інтересами соціуму. До тих пір, поки управління діяльністю людства загалом інформаційно не прозоро, поки є можливості поділу й обману людей, інформація буде використовуватися в корисливих цілях, а демократичні принципи управління залишаться лише ширмою для прикриття системи глобальної соціальної маніпуляції. І все-таки ми стаємо свідками того, як останнім часом стрімко закладаються технологічні можливості глобального «розкріпачення» інформації. Розвиток комунікаційних технологій створює умови для надання вільного доступу до всієї інформації, дозволяє організувати накопичення людством знань таким чином, щоб ними можна було ефективно і своєчасно користуватися. Тільки суспільство, в якому ні в кого не буде ексклюзивних прав на інформацію, в якому кожен громадянин буде мати доступ до всіх знань людства, а їх використання буде зручним настільки, наскільки це дозволяють технології, можна з повним правом назвати інформаційним» [9].

Характер політичних комунікацій визначається передусім інформаційно-технологічною своєрідністю епохи. Тому цілком закономірно, що специфіка технологій політичних комунікацій початку ХХІ ст., як періоду інтенсивного становлення глобального інформаційного суспільства, в якому співвіднесення понять «соціальне» і «маси» набуває іншого значення, визначається передусім стрімким розвитком та розширенням сфер впливу політичних комунікацій на всі сфери життєдіяльності сучасного соціуму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданов А.А. Тектология. Всеобщая организационная наука. В двух книгах. Книга 2. Москва : Экономика, 1989. 304 с.
2. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или конец социального / Перевод с фр. Н.В. Сулова. Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2000. 96 с.
3. Даль Р. О демократии. Москва : Аспект Пресс, 2000. 208 с.
4. Канетті Еліас. Маса і влада. Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. 416 с.

5. Лазерфельд П., Мертон Р. Массовая коммуникация, массовые вкусы и организованное социальное действие / Назаров М.М. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследования. Москва, 2002. С. 141-143.

6. Лиллекер Д. Дж. Политическая коммуникация: ключевые концепты / Пер. с англ. С. И. Остнек. Харьков : Гуманитар. центр, 2010. 300 с.

7. Московичи С. Век толп: Исторический трактат по психологии масс. Москва : Центр психологии и психотерапии, 1998. 480 с.

8. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс. Москва : АСТ, 2008. 352 с.

9. Славин Б.Б. На пути к информационному обществу. URL: <http://journal.itmane.ru/node/285>.

10. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / Пер. с фр. В. Наумова под ред. И. Борисовой. Москва : Ad Marginem, 1999. 480 с.

11. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге : Сборник; [пер. с нем., под ред. А. Л. Доброхотов]. Москва : Высш. шк., 1991. 192 с.

12. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. Москва : Политиздат, 1991. 527 с.

4. Kanetti Elias. (2001). *Masa i vlada*. [Mass and power]. Kiev : Vyd. dim "Alternativi", 416 pp. [in Ukrainian].

5. Lazerfeld, P., Merton, R. (2002). *Massovaya kommunikaciya, massovyje vkusy i organizovannoe socialnoe deystvie* [Mass communication, mass tastes and organized social action]. Nazarov M.M. (Ed.) *Massovaya kommunikaciya v sovremennom mire: metodologiya analiza i praktika issledovaniya*. [Mass communication in the modern world: analysis methodology and research practice]. Moscow, P. 141-143. [in Russian].

6. Lilleker, D. Dzh. (2010). *Politicheskaya kommunikaciya: klyuchevye koncepty* [Political communication: key concepts]. (S.I. Ostnek, Trans.). Harkov : Gumanitar. centr, 300 pp. [in Russian].

7. Moskovichi, S. (1998). *Vek tolp: Istoricheskiy traktat po psihologii mass* [Century of crowds: A historical treatise on the psychology of the masses]. Moscow : Centr psihologii i psihoterapii. 480 pp. [in Russian].

8. Ortega-i-Gasset, H. (2008). *Vosstanie mass*. [Rise of the masses]. Moscow : AST, 352 pp. [in Russian].

9. Slavin, B.B. *Na puti k informacionnomu obschestvu*. [On the way to the information society]. Retrieved from: <http://journal.itmane.ru/node/285> [in Russian].

10. Fuko, M. (1999). *Nadzirat i nakazyvat. Rozhdenie tyurmy* [Supervise and punish. The birth of the prison]. I. Borisovoy (Ed.). (V. Naumova, Trans.). Moscow : Ad Marginem. 480 pp. [in Russian].

11. Haydegger, M. (1991). *Razgovor na proselochnoy doroge* [Talking on a country road]. A compilation. A.L. Dobrohotov (Ed.). (Translate from German). Moscow : Vyssh. shk. 192 pp. [in Russian].

12. Yaspers, K. (1991). *Smysl i naznachenie istorii*. [The meaning and purpose of the story]. Translate from German. Moscow : Politizdat. 527 pp. [in Russian].

REFERENCES:

1. Bogdanov, A.A. (1989). *Tektologiya. Vseobshchaya organizacionnaya nauka. V dvuh knigah. Kniga 2*. [Technology. General Organizational Science. In two books. Book 2]. Moscow : Ekonomika. 304 pp. [in Russian].

2. Bodriyyar, Zh. (2000). *V teni molchalivogo bolshinstva, ili konec socialnogo* [In the shadow of the silent majority, or the end of the social]. (N.V. Suslova, Trans.). Ekaterinburg : Izdatelstvo Uralskogo universiteta, 96 pp. [in Russian].

3. Dal, R. (2000). *O demokratii* [About democracy]. Moscow : Aspekt Press, 208 pp. [in Russian].

Consequences of massivization of social life in modern societies

Bilousov Oleksandr Serhiiovych

Doctor of Political Sciences,
Professor of the Department of Law
of the Odessa National
Polytechnic University
Shevchenko av., 1, Odessa, Ukraine

The domination of transpersonal symbolic information in the information space, and through it the corresponding rooting in the mass consciousness and the complementary processes of massivization of social existence to the virtual component, gave rise to the representatives of postmodernism to speak about the radical change of the very nature of social space, the destruction of its ontological circle in the traditional sense. This was reflected as the «end of social», even in the title of one of the most famous representatives of postmodernism J. Baudrillard "In the shadow of the silent majority, or the end of the social". This aspect is important both in theoretical and practical aspects, including its distribution, a radical change of nature of socio-political space, obstacles to harmonize the interests of individuals with those of society. Therefore, this aspect is an actual direction of theoretical research and practical implementation at both the national and supranational levels. The purpose of this article is to justify the positive and negative consequences of the massivization of social life as a radical change in the nature of socio-political space. The article analyzes and compares the definition of key concepts "social" and "mass" with the classics of political, philosophical and psychological sciences, and examines their manifestations in contemporary socio-political practice. The consequences of massivization processes in contemporary societies are considered, and the conditions and obstacles to harmonizing the interests of individuals with the interests of society are determined. It is noted that the dominance of transpersonal symbolic information in the information space, and through it the corresponding rooting in the mass consciousness and complementing the processes of massivization of social existence as a virtual component, gave rise to the representatives of postmodernism to speak about the radical change of the very nature of the social space, the destruction of its ontological circle in the traditional sense. It is shown that the development of communication technologies creates conditions for providing free access to all information, allows organizing knowledge accumulation of humanity in such a way that they can be used effectively and in a timely manner. Only a society in

which no one will be exclusive rights to information, in which every citizen will have access to all human knowledge, and their use is convenient as far as allowing technology can justifiably call information. It is substantiated that the nature of political communications is determined primarily by the informational and technological peculiarity of the era. It is therefore logical that the specificity of the technologies of political communications at the beginning of the twenty-first century, as a period of intensive formation of a global information society, in which the correlation of the concepts of "social" and "mass" acquires a different meaning, is determined, first of all, by the rapid development and expansion of the spheres of influence of the political communications on all spheres of life of modern society.

Key words: *social, mass, massivation of social being, socium, postmodern, symbolic information, information space.*